

2022, 7(1), 79-92

Ses - Müzik - Felsefe

Sound - Music - Philosophy

Emir H. ÜLGER^{*1}, Nilgün ÜLGER²

¹Başkent Üniversitesi, Grafik Tasarımı Programı, Ankara, Türkiye

²Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Odyoloji ve Konuşma Bozuklukları, Ankara, Türkiye

Özet

Düşünce tarihi boyunca “ses, düşünce, dil ve müzik” üzerine pek çok fikir geliştirilmiştir. Ses, fizik akustik bir anlamda kullanıldığı kadar zamanla tinsel bir anlama da sahip olmuş ve gelişmiştir. Ses, hem müziğin hem de dilin kökenidir. Bu özelliğinden ötürü düşünce, kültür ve medeniyeti de oluşturan bir ögedir. Düşünce tarihinde pek çok düşünür, bilim adamı, sanatçı, “düşünce-dil ve müzik” arasında anolojik ilişki kurmuş ve “sesin, dil ve müzikle”, “düşüncenin, dil ve müzikle”, “konuşmanın-şarkı söylemeyle” olan benzerliğini estetik, felsefi ve bilimsel olarak ele almışlardır. Dile dönüşen ses, düşüncenin de taşıyıcısı olmuştur. Düşünce, böylece insanın kendisini ifade etme aracı olmanın yanı sıra kültürün de oluşmasını sağlamış ve onun temel dayanağı olmuştur. Dil ve düşüncenin gelişimi, formel olarak “mantık ve matematiksel” düşüncenin soyutlamasını, nedensellik (kozalite) bağıntısının gelişimini ve Aristoteles’in değimiyle, “düşüncenin yasalarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. “Felsefe, sanat ve bilim” bu noktada ortak bir kavrama odaklanmıştır. Dil-düşünce ve müzik arasındaki ilişki, düşünce mantık ve dilin bağlantısı, sesin dile dönüşmesi süreci, insanın doğadaki sesleri “bilinçli-bilinçsiz” taklit ederek antropolojik olarak dili ve müziği doğaya öykünerek oluşturması süreci, temelde bilim, müzik, dil bilimci ve düşünürün ortak ilgi alanı olmuştur. Ayrıca dilin kökeni ve müzik yapmanın kökeni arasında da benzerlik kurulur. Müzik ve dil yeteneği olan konuşma ile şarkı söyleme, seslerin, hece, harf ya da nota telaffuzunun arasındaki ortaklık artık anolojik bir bağıntı olmanın ötesinde aynı yetinin farklı fonksiyonlarına denk gelmekte ve aynı zamanda disiplinler arası bir uzmanlığa dönüşmektedir. Ayrıca, ses, bir şarkıcının tek çalgısıdır, bu yüzden şarkıcı, kendi sesine bir enstrüman gibi bakım yaptırmak zorundadır. Bu da şan eğitimiyle birlikte ses terapisi uygulamalarıyla da mümkün olmaktadır. Bu amaçla, bu çalışma “düşünce, dil, ses, konuşma ve müziğin,

*Yazışma Adresi: Başkent Üniversitesi, Grafik Tasarımı Programı, Ankara, Türkiye

E-posta adresi: ulger@baskent.edu.tr

Gönderim Tarihi: 14 Mart 2022. Kabul Tarihi: 30 Nisan 2022.

Yazar sırasına göre ORCID: 0000-0002-2744-5443; 0000-0001-8662-8349

düşünsel-bilimsel ve estetik” yönünü ve ortak sahip oldukları kavram ve uygulamaları felsefi ve dil-konuşma perspektifinde ele almayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Ses, müzik, felsefe, dil, konuşma

Abstract:

Many ideas have been developed on "sound, thought, language and music" throughout the history of thought. Sound has acquired a spiritual meaning and developed over time as well as being used in a physical acoustic sense. Sound is the origin of both music and language. Because of this characteristic, it is an element that creates thought, culture and civilization. In the history of thought, many philosophers, scientists, artists have established an analogous relationship between "thought, language and music" and handled aesthetically, philosophically and scientifically the similarity between "sound, language and music", "thought, language and music" and "speech and singing". The sound that has turned into language has also been the carrier of thought. Besides being a means of self-expression, thought has thus provided the formation of culture and become its main basis. The development of language and thought has formally paved the way for the abstraction of "logical and mathematical" thought, the development of the causality relation and, in Aristotle's words, the emergence of the "laws of thought". "Philosophy, art and science" have herein focused on a common concept. The relationship between language-thought and music, the connection of thought, logic and language, the process of transforming sound into language, the process of anthropologically creating language and music by emulating nature by imitating the sounds of nature "consciously-unconsciously", have basically been the common interest of science, music, linguists and philosophers. There is also a similarity between the origin of language and the origin of music-making. The commonality between speech and singing, which are musical and linguistic skills, sounds, syllables, letters or the pronunciation of notes is no longer an analogical correlation but coincides with different functions of the same skill and concurrently turns into an interdisciplinary expertise. In addition, a voice is a singer's only instrument, so the singer has to take care of his or her own voice like an instrument. This is possible with voice therapy applications along with vocal training. To this end, this study aimed to tackle the

intellectual-scientific and aesthetic aspects of thought, language, sound, speech and music, and the concepts and practices they have in common, from a philosophical and language-speech perspective.

Key words: Sound, music, philosophy, language, speech

© 2022 Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi. Tüm Hakları Saklıdır.

1. Giriş

Düşünce tarihi boyunca “ses, düşünce, dil ve müzik” üzerine pek çok kuram geliştirilmiştir. Düşünce ve dil ilişkisi, bunların köken sorunu, müziğin düşünsel temelleri ve formel düşünce, sesin-dilin kökeni ve tinsel kültür oluşturucu etkisi üzerine “felsefe, antropoloji, din, sosyoloji, tıp, fizyoloji, mimarlık ve müzik” alanlarında hem kuramsal hem de uygulamalı çalışmalar yapılmıştır. İnsan varlığı, düşünsel evrim sürecinde sembollerle düşünebilme yeteneğini geliştirmiş (soyutlama) ve bunun sonucunda “düşünce, ses, dil, müzik ve felsefe” alanlarındaki evrimsel süreç başlamış ve gelişmiştir. Pythagoras, Konfüçyus, Platon, Aristoteles, Farabi, İbn-i Sina ve onlardan günümüze değin pek çok düşünür, müzik kuramcısı, matematikçi, astronom, besteci, şair, mimar ve tıp uzmanı bu alanda düşünceler geliştirmiştir. Ses-dil ve düşünce gelişimi, insanın kendisini ifade etmek amacıyla başlangıçta bilinçsizce çıkartılan iç dürtüsel, fizik-akustik titreşimlerden, bugünkü düşünsel-rasyonel seviyeye ulaşmıştır. Bu anlamda tarihte sese, bilimsel ve felsefi yaklaşım kadar teolojik, ezoterik ve mistik olarak “ses-nefes” bağlamında, “yaşam, varoluş, varlığa gelmenin sembolü” gibi anlamlar yüklenmesiyle “ses” sadece, “fizik-akustik” bir kavram değil aynı zamanda “mistik-teolojik” ve kültürel olarak “tinsel-akılsal” içerikle, yeni bir üst yapısal kültür oluşturucu ve belirleyici kategoriye çıkmıştır. Ses, “müzik ve dilin”, aynı zamanda düşüncenin de (dil aracılığıyla) taşıyıcısı olduğu için bu kavramların hepsi doğal olarak birbirine bağlı değerlendirilmek durumundadırlar. Ses ve dil, müzikten bağımsız; müzik, ses ve dilden bağımsız düşünülemez. Yine hepsinin düşünsel temelleri bizi, düşünce alanına çağırır. Müzik, dil ve düşünce alanına girerek, kültür ve toplumsal yapıyı hem oluşturan hem de belirleyen en temel yapısal öge olur. Toplumların dilleri ile müzikleri arasında, (Konfüçyüs) temelde mantıksal bir benzerlik (Strauss-yapısal kod) bulunmaktadır (Strauss, 1996). Dolayısıyla dil, ses, müzik ve düşünce ilişkisi üzerine düşündüğümüzde doğal olarak (bilim ve sanat alanında) ortaya çıkan bilgi, kuram ve gelişmeleri paralel düşünmek durumunda kalırız.

Aristoteles’e göre evrende yaşayan bütün canlıların sahip oldukları fiziksel ve düşünsel özellik ve yeteneklerin var olmasının en temel nedeni, doğanın bu yeteneği, ondan en iyi yararlanacak olan türe bu

özelliği kazandırdığı yönünde biyolojik ve ereksel bir düşünceye dayanmaktaydı (Aristoteles, 1996). Doğa, belli bir ereksellik içinde ortaya çıkan varlıklar bütünüdür ve rasyonel yetenek de ancak insanda ortaya çıkabilmiştir (Ross, 2002). Bir canlının kendisini ifade etme isteği, belli bir ihtiyaçla ilişkili olarak onda belli amaçla, belirli davranış örüntülerini geliştirmiştir. Düşünme ve dil yeteneğinin gelişimi, insan düşüncesi ve onun formel işleyiş mekanizmalarının, belli bir evrimsel süreçte olgunlaşmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu amaçla insanın, düşünme ve düşündüğünü ifade etmesi ereksel olarak dilin de oluşma zemini olmuştur. Bu noktada, “insanın, neden elleri var?” sorusu “insanın, neden dil ve konuşma yeteneği var?” (Aristoteles, 1996) sorusuyla paralel düşünülmelidir. Dilin ve müziğin formel kuralları aslında temel düşünme yasalarına bağlıdır. Aristoteles düşüncesinde, “özdeşlik, çelişmezlik ve üçüncü halin olanaksızlığı” ilkeleri hem dil alanında gramatolojik ve semiyotik dizge yapısını, hem de müzikte var olan matematiksel armoni kuralları ve sesler arası ilişkiyi açıklamaktadır (Aristoteles, 1996).

Ses elementini kullanan müziğin ifade biçiminde aracı olan ses, gelişigüzel bir ses değildir. Duyumsal açıdan işitsel bir kökene sahip olan müzik, dil gibi işitsel bir mekanizma ve zihinsel bir içeriğe sahiptir. Müzik, duyumlardan belirsiz idealara, biçimlendirici sanatlar ise belirli idealardan duyumlara ilerler. İkincisi kalıcı, birincisi yalnızca geçici izlenimler verir (Kant, 2006). Kant'ın düşüncesinde işitsel bir duyuma dayanan müzik sanatı, duyusallığın apriori formu olan zaman ve mekân içerisinde gerçekleşir. Analitik felsefe geleneğinin önemli isimlerinden olan Wittgenstein, “*Dilimin sınırları, gerçekliğimin sınırlarıdır*” derken, dünya gerçekliğini “dil ile sınırlayarak” dünyayı, dil üzerine konumlandırmaktaydı (Wittgenstein, 2011). Çocuğun anadilini (dili) öğrenmesi ve ortaya çıkartması, belli duyumsal algı süreçleri sonucunda oluşur. Dil, fiziksel dürtüler gibi doğuştan gelen bir yetidir. Ayrıca pek çok uzman çocuğun, dil edinimi için kullandığı önceden var olan dile ait doğal bir yatkınlıktan ve bu yatkınlığa paralel gelişen müzikal bir kapasitenin doğuştan, apriori varlığına vurgu yaparlar. (Jackendoff, 1983). Bu yetenek, özel bir müzik kulağı, mutlak müzik yeteneğini değil daha çok “müzikal olarak seslerle düşünmek, ritm duygusu, melodik hafıza” gibi müzikal bir mantık ve düzen içinde, (Gestalt) analogik bir bağlantı kurabilme yeteneğidir. Bütün insanlar doğal olarak hiçbir eğitim almadan şarkı veya bir ezgiyi mırıldanabilir, rastgele çeşitli melodiler çıkartabilir. Müzikal dil ve düşünce, tıpkı dil gibi, doğal olarak gelişen bir yetenektir. Dil ve müzik, düşünce tarihi boyunca pek çok düşünürün ilgisini çekmiş ve bu iki yetenek, kültür örüntüsü olarak gelişmiş ve kültürün arka planda var olan en önemli taşıyıcısı olmuştur. Yapısal antropoloji bu anlamda yapısal kodlar ve sistem açısından

taşıyıcı olarak dili arka plan yapısal kodların içeriği olarak görmüşlerdir. Bu noktada toplumsal değişim ve dönüşümü sağlayan iki türlü mübadele sistemi ortaya çıkmış; toplumların temelde yapısal olarak değişmesinin de önünü açan bir dönüşüme evrilmiştir. Birincisi “dil ve kavramların” mübadelesi diğeri ise “kadınların evlilik yoluyla” değiştirilmesidir (Strauss,1996). Bu yüzden, dil, insan düşüncesinin temel göstergesi olarak, insan zihninin nasıl çalıştığı, nasıl kategorilerde bulunduğunu gösteren semboller bütünü olmanın yanı sıra kültür taşıyıcısı ve değiştiricisidir de (Derrida, 1976).

Ruhun aynası niteliğinde olan ses, insanın sahip olduğu en güçlü iletişim kaynağıdır. İnsan sesinin bileşenleri, sesin çıkarıldığı andaki tüm çevresel, bedensel ve ruhsal faktörlerin etkisi altındadır. Bu durum, insan ses sistemini anatomik, biyomedikal, aerodinamik, nöropsikolojik vs. gibi çok sayıda girdinin karıştığı son derece karmaşık nonlinear dinamik bir sistem haline getirir. Bu yüzden sesi anlamak, açıklamak ve gerektiğinde değiştirebilmek için fizik, matematik, tıp, felsefe, sanat gibi farklı disiplinlerden yararlanılmalıdır (Denizoğlu, 2020). Bu amaçla bu incelemede, estetik ve felsefi bir amaçla sestem hareketle müzik ve dil ilişkisini, sesin dile dönüşmesini, sestem hareketle dili, dilden hareketle müzik, ezgi ve müzikal düşünceyi ve bunların karşılıklı olarak birbirlerine olan etkilerini incelemeye çalışacağız. “Ses-dil ve müzik” üzerine sanattan bilime, düşünceden dine geniş bir alanda çeşitli kuramların geliştiğini görürüz. Dil, kültür ve uygarlık içinde etki yaratmayan, edilgen bir araç; müzik de pasif bir şekilde salt melodi, ritm ve armoni birliğinden oluşan edilgen bir işitsel sanat olarak ele alınamaz. Müzik, sadece insanlar üzerinde değil bütün canlılar üzerinde pozitif bir etki yaratır. Müzik, düşünce ve beden üzerinde, çeşitli engelli bireylerde (zihinsel engel, bedensel engel, konuşma engeli vs.) tedavi edici bir araç olarak da karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca ses, tınısallık açısından belirleyici bir kültür oluşturucu öge olarak ele alındığında siyasal-dini ve ideolojik bir kültür oluşturucu öge de olmaktadır. Ses, sesin kökeni, sesin fizik-akustik boyutu, ses ve müzikal ilişki bağlamında ses-müzik ve felsefeyi paralel düşünmeyi gerekli kılmaktadır. Ayrıca günümüzde “ses, dil ve konuşma” bağlamında sesin- konuşmanın doğası ve bunun müzikal anolojisi üzerine “dil ve konuşmayla ilgili uzmanlık alanları” da bu konuya ilgi duymaktadır. “Müzik, dil, düşünce, estetik ve müzik” üzerine günümüzde dil ve konuşmayla ilgili uzmanlık alanlarının bu ilişkiye ilgi duymasından hareketle, bu inceleme, bu disiplinler arası arayışa katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Düşünce Tarihinde Ses, Müzik ve Logos

Düşünce tarihinde yapılan genel değerlendirmelere göre “müzik ve dil”, yapı ve işlev olarak fiziksel temelde benzer amaçlara odaklanır. Her ikisi de insani, düşünsel ve yaşamsal bir işleve odaklanarak araçsal ve yaşamsal bir araç olmaktadır. Müzik ve dil kökensel olarak benzer zihinsel soyutlamalardan oluşur ve düşünsel bir ifade biçimine dönüşür. Bu noktada müzik ve dilin algısı bütünseldir (Frances,1988). Müziği oluşturan belli frekansta sesler, notalar (440 hrtz orta La) arasındaki frekanslar ile ses temelinde gelişen dildeki harfler, ünlü-ünsüz kullanımı, telaffuz, heceler, vurgular, nefes kullanımı gibi pek çok konu başlığı müzik-dil ve konuşmayı birbirine yaklaştırmış, “müzik-dil ve konuşma” birbirine koşut ve zamanla bir terapi, tedavi edici, pedagojik bir uygulama alanı olarak ilerlemiştir.

Felsefe ve düşünce alanında “müzik, matematik ve astronomi” birbirine kökensel olarak bağlı değerlendirilir. Evrende bir düzen hakimdir ve yaşam, kozmolojik ve tıbbi açıdan belli bir düzen ve armoniye bağlıdır. Bu ilişki düşünce tarihinde ilkin olarak Pythagoras’da karşımıza çıkar. Mikro ve makro evren uyum fikri hem matematik-geometri hem de astronomi ve müzik bağlamında düşünülmüştür. Gezegenlerin hareketleri Pythagoras düşüncesinde “kusursuzluğu ifade eden “tetrad sayıları” ve bu sayılardan meydana gelen -doğanın anahtarını tutmakta olan- 10 sayısı, 10 eşit aralıklı noktanın oluşturduğu ve her kenarında 4 eşit aralıklı noktadan oluşan bir eşkenar üçgen ile temsil edilir” (Godwin,1993). Pythagoras geleneği, ses ve müzik ilişkisini, sayılar, matematik ve tıp açısından düşünce tarihinde kendisinden sonra da devam edecek bir yaklaşımla Batı (Hıristiyan) ve Doğu (İslam) kültürlerinde göstermiştir (Godwin,1993). Farabi’nin Müzik Kuramı kitabı, İbn-i Sina’nın Armoni kitabı, Öklid’in “Elemanlar” ve Kepler’in Harmonices Mundu adlı eserleri “astronomi, matematik ve tıp” bağlamında ele alınırlar.

Müziğin ve dilin temelinde yer alan “tını” kavramı, insan sesinin ya da bir enstrümandan çıkan sesin, ses perdesi ya da yüksekliğinden bağımsız, kendine özgü niteliğine ya da akustik zenginliğidir (Sacks:2018). Bu tınların, zihinde oluşturduğu anlam katmanı, dili aşan bir kültürel arka plana sahip olarak, konuşulan dili ve yapılan müziği de etkiler. Tınısallık ve tonaliteye bağlı gelişen “mono ya da polifonik” ezgiler, merkezi, armonik yapı üzerinde kurularak müziği ve sesi, vokal açıdan tını seviyesinde hem etkileyici kılar hem de müziğin bu noktada dile öykünen, dilin de müziğe geçişinin zemini olurlar. “Dil-düşünce” ve “müzik-dil” temelde düşünme, sembollerle işleyen bir yetenektir ve dil gibi belli bir mantık içerisinde gelişmiş ve kendi içinden dilin (anlamın) ortaya çıkmasının da aracısı olmuştur (Frances, 1988). Düşünceye, soyut analogiler

kurmaya ve sembolik düşüncenin gelişmesine bağlı olarak ses, gelişigüzel bir frekans olmanın ötesinde belli bir düşüncenin-logosun taşıyıcısı da olmuştur. Dilsel bir ifade, sembolik mantıkta üst bir dille de ifade edilebilir. Ahmet çalışkandır: “P”, “Ahmet çalışkansa başarılıdır” ya da “(Bütün) metaller ısıtılırsa genleşir” vb. önermeler: “P>Q” şeklinde ifade edilirler. Epistemik mantıkta, böylece sembolik dile dönüştürülebilen dilsel ifadeler, artık sembolik ve evrensel bir anlama ulaşmıştır. Kullandığımız dilin yazısının, soldan sağa, yukardan aşağıya ya da sağdan sola yazılması ya da gramatolojik yapı gereği önce “özne, yüklem, nesneyi” dillendirmekle, önce “özne, nesne ve yüklemi” dile getirmek, semantik açıdan anlamının oluşması için düşünsel olarak bir anlam gecikmesine neden olabilmektedir. Bu özellik, dilden hareketle, düşünceyi ama dilin bu oluşma sürecinde var olan temel mantıksal muhakeme yeteneğinin de aslında görünür kılınmasıdır.

Antropolojik Perspektiften Dil ve Düşünceye Bakış

Antropoloji’de “dil, düşünce ve köken olma” sorunsalı üzerine yapılan sorgulama, modern insandan hareketle değil ilkel insandan hareketle yapılır. Pek çok Antropolog, insanın gelişim sürecini incelerken modern insanı, insan yapan temel özelliğin, “dil yeteneğinin gelişimi” olduğunda hem fikirdirler (Strauss, 1996). Bu amaçla Yapısal antropolog ve dilbilimci gibi Strauss da “düşünce ve dil” anlamak için öncelikle “Dilsel kavram alışverişi, evlilik türleri, mitler, totemler, efsaneler ve masalların” biçimsel yapısını analiz ederek işe başlar. Strauss’a göre totemler, kendi halinde nesnelere, düşüncenin simgeleri olarak belirli kılan kategoriler, “ikili sınıflamaları” temsil ederler. Bütün dinlerde ve kültürlerde benzer amaçlarla çeşitli yasaklamalar vardır. Bu ikili karşıtlık aslında bütün kültürel yapılarda, insani bütün düşünsel eylemlerde kendisini gösterir. Örneğin; konuşmada fonem açısından seslerin, “sesli ya da sesiz” olarak okunmasında gördüğümüz ikili ayırım, dinde: “sevap-günah, helal-haram” gibi kategorize edilir. Ayrıca bu karşıtlık evlilik, kavram, kültürel, dini, ideolojik yapılarda olduğu kadar müzikte de kendisini gösterir. İnsan zihni, Husserl’in değimiyle intensiyonelite (yönelim aktı) özelliği itibarıyla, her türlü “zaman ve mekânda” bu şekilde ikili karşıtlarla- kategorilerle işlemekte ve belli bir yönelimle çalışmaktadır. Bu yönelim ve karşıtlık mantığı aslında, düşünme eyleminin en somut göstergesidir (Ponty, 2012). Kabile toplumları, insani olmayan doğayı düşünmek için yer değiştirmeler ve birleşimler kullanırlar. “Hayvanlar ve bitkiler” basitçe yenecek şeyler değillerdir, daha yüksek (insani olmayan) tanrılar yoluyla doğayı, insani topluma bağlayan kodlar olarak okunurlar. Strauss, dilsel yapıyı, toplumsal hayatın başka alanlarına genişletir. Burada çıkış noktası benzer şekilde müziktir. Sentagmatik dizinin, birbirine eklenen anlamlı birimlerden oluştuğunu düşünen

Strauss, bunu müzikteki melodiye benzetir. Melodi de notaların, belirli dizilişler içinde birbirine art arda eklenmesinden oluşur (Strauss, 1996). Yazı, soldan sağa, sağdan sola ya da yukarıdan aşağıya yazılır. Semantik ise bu dizilişten bağımsız olarak zihinsel bir farkındalık olarak anlamı ortaya çıkartır. Müzik ve dilde ortaya çıkan bu yatay ya da dikey hareket aynı anda iki şeyi mümkün kılar. Yatay hareket, seslerin okunuşunu (semantik) anlamını dikey olarak ortaya çıkan zihinsel algı ise dilin gramatolojik yapısalığının kurallarını (sentaksı) görünür kılar. Anlaşıldığı gibi insan zihni, hem müzikte hem de dil alanında bu ikili yatay-dikey hareketleri eş zamanlı yatay-dikey eş süremde ortaya çıkartarak, müzik ve dilin aynı kökenden geldiği kuramlarının savlarını da güçlendirecek şekilde göstermektedir. Bütün dillerde karmaşık görünen bütün yapılar aslında basit bir düşünceye dayanır, bunun temeli de “vokal ile konson” sesli ve sessiz dediğimiz karşıtlığa dayanır. Bunlar, sıkışık ve gevşek ile tiz ile pes arasındaki ikili karşıtlığı işleyerek, bir yandan vokal üçgeni ve bir yandan konson üçgenini oluştururlar. Bütün dillerdeki sesler vokal//konson” olarak ikiye ayrılırlar. Bunların telaffuzu sesi çıkarmak için verilen enerjinin yoğunluğuna veya gevşekliğine göre belirlenir. Bir çocuk, gelişim sürecinde dilin, bu karşıtlıklarını denetlemeyi öğrenerek dilin yapısını ve kullanımını kavrar.

Strauss’a göre kültürel “çeşitlilik ve birliğin” temelinde iki şeyin mübadelesi vardır. Öncelikle kadınların, evlilik yoluyla değiştirilmesi (Strauss,1996) diğeri ise “dilde” gerçekleşen, “kelime ve kavramların” değişimidir. Bütün diller, farklı dillerden kelime alışverişi yaparlar. Batı dillerinden Arapça, Farsça, Türkçe’ye bu dillerden de onlara kelime kavram geçişi olmuştur. Hiç bir dil, başka bir dilden kelime almadan ve gramatolojik etki almadan var olamaz. Anlaşıldığı gibi dil-kelimeler, semantik ve sentaks yapısalığı hem dili hem de toplumsal yapıtaşısı olan aile kurumunun varlığında cisimleşen davranış örüntülerini, evlilik türleri ve kadın değişimleri bağlamında; öncelikle cinsel tutum, ahlaki eylemlerle ilişkili exogamiye dönüşerek, evrensel benzer bir yapısal sisteme doğru evrimleşmenin de önünü açmıştır. Ayrıca Marksizmin vurguladığı gibi toplumsal sistemin oluşmasında en kuvvetli belirleyici öge ekonomik alt yapıdan gelmektedir. Ekonomi, her toplum için belirleyicidir. Öte yandan ilkel toplumlarda kan bağları ekonomik ilişkilere oranla daha egemendir. Bu da gösteriyor ki gelişmiş toplumlarda ekonominin oynadığı belirleyici rolü, ilkel toplumlarda ve dönemlerde, “kan bağı ilişkisi” ve buna bağlı ortaya çıkan ekonomik ve siyasal ilişkiler ağı belirlemektedir. Bu gelişme, mülkiyet ilişkisi açısından da ayrıca önemlidir. Çünkü bu ilişkiden hareketle hem anaerkil-ataerkil aile yapısını, hem de ekonomik mülkiyet ve kan bağı arasındaki siyasi ilişkiyi (Balandier, 2010)

anlama biçimimiz, yapısal olarak kökten değişir ve bu ikili karşıtlık “kelimeler-kadın” değişimine paralel, yapısal bir benzerlik göstererek var olmaya devam eder.

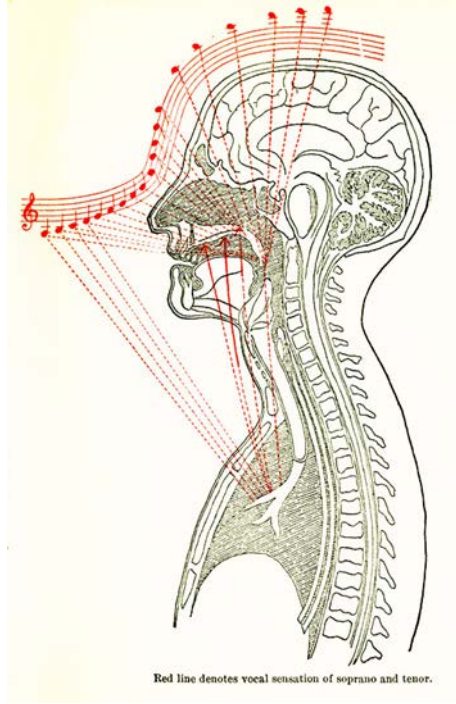
Günümüzde çok tartışılan bir diğer iddia da “bazı dillerin, kavram ve kelime sayısı açısından çok gelişmiş”, bazılarının ise gelişmediği için, “bilim ve felsefeye” uygun diller olmadığı yönündedir. Bu iddia, Avrupa merkezci ve taraflı bir iddiadır (Said, 2016). Çünkü her dil, kendi içinde, kendisine yeterli bir bütündür. Her dil, ayrı ve benzersiz ilişkiler yapısı barındırır. Her ses, bu bütünlük içinde özgül olarak belirlendiği gibi, dilbilgisi kuralları ve anlamlar da ancak o dil yapısı içinde anlaşılabilir. Bu yapı, dili konuşan öznelerden bağımsız, onları aşan, nesnel bir arka plana sahiptir. Hiçbir dil, bir diğerinden daha zayıf ya da yetersiz değildir. Dil, insanlar arasında sadece bir anlaşma aracıdır ve işlevini de yerine getirdiği sürece sorun yoktur. Klasik batı merkezci dil kuramcıları Yunanca-Latince gramatik yapısını “yüce ve ideal” olarak görmüşlerdir. Fakat bu dillerde, yine de anlatılamayacak olan şeyleri, ilkel dediğimiz bir dilde de basit bir şekilde anlatabiliriz. 19.yy.’da hâkim olan bu ideal dillerin üstünlüğü fikri, düşünce alanında ve yapılan dilbilimsel araştırmalarla bilimsel alanda zamanla önemini kaybetmiştir. Kavram ve nüans zenginliği bazı batı dillerinde vardır; fakat bu potansiyel, bu dili konuşanların daha “zeki-düşünce zengini” olduğu anlamına gelmez. Çünkü o kültürler de eğer, aynı meta-teknoloji-ekonomi ilişkileri ağı içine girseler onlarda da benzer şekilde kavram değişim ve gelişimlerini görebiliriz.

Ses, günümüzde sadece fizik, tıp, dil bilimi disiplinlerinde değil aynı zamanda estetik, edebiyat, antropoloji ve mimarlık gibi alanlarda da özerk bir inceleme alanı olarak karşımıza çıkar. Sesin, kaynaktan çıkıp, sağlıklı bir organizma tarafından algılanması süreci “fizik, nörolojik” bir ölçekte ele alındığı gibi sesin anlamı; kültür, düşünce ve özneye aktarılan ortak kültürel geçmişten kaynaklanan sistematik bir “logos” içerisinde ancak bir anlama ulaşır. Basit bir titreşimden, anlamlı bir kelime, harf ya da anlam çıkarabilen akıl, belirli bir frekans titreşimini salt bir titreşim olarak değil kelime, kavram ya da belirli bir nota olarak “do, sol ya da fa” (bütün arabaların kornası “fa” tonundadır) olarak algılayabilmektedir. Dünyanın en eski müzik aleti, kuşkusuz insanın ses oluşturma sistemidir (Zeren, 1995). Müziği ve sesi oluşturan temel kaynakların incelenmesi fizik, tıp, mimarlık ve akustiğin de ilgi alanına girer. Bu ilgi sadece basit bir duyarlılık ilgisi olarak değil, bilimsel teknik uygulamalarla kendisini göstermiştir. Müzik olayındaki kaynak ister bir çalgı ister insan sesi ister bir radyo, bant, plak vb. olsun ses daima maddi bir sistemin hareketi sonucunda ortaya çıkar (Zeren, 1995). İnsanın, kendi sesini, vokal bir enstrüman olarak kullanabileceğini fark etmesi, “ses ve

müziğin” gelişim yönünü, büyük bir ölçüde belirlemiştir. Böylece artık ses, özel bir element, tını olarak, kültür oluşturucu bir öge, müzikal yapı ögesi ve aynı zamanda “fizik ve tıp” ile ilgili bir kavram olarak karşımıza çıkmıştır.

Müzikte önemli bir diğer kavram da Perde kavramıdır. Perdeyi, sesin, işitme sistemimizde uyandırdığı tizlik-peslik duygusu olarak da tanımlayabiliriz. (Zeren,1995). Perde dediğimiz psiko-fiziksel nicelikle, frekans dediğimiz ölçülebilir, fiziksel nicelik hep birbirine koşuttur. Bir sesin, frekansı arttıkça perdesinin yükseldiğini (tizleştiğini) frekansı azaldıkça da perdesinin düştüğünü (pesleştiğini) söyleriz. Saniyede 440 defa titreşen bir ses çatalı, bir tel, aletler vb. beynimizde hep aynı perde duygusunu uyandırır. Böyle olunca perde, frekansın müzik dilindeki karşılığıdır da denilebilir (Zeren, 1995). Perdenin sesin şiddetine ve dolayısıyla titreşimin genliğine bağlı olmaması, müzik bakımından sevinilecek bir olaydır. Ses aralığı içinde, aynı titreşim örneği ile aynı kalitede çıkarılan seslerin oluşturduğu gruba “*register*” denir (Kılıç, 2002). Müzikte kullanılacak ses kaynakları art arda veya bir arada çeşitli ve belirli frekanslarda sesler çıkarırlar. Bunların toplamı müziği oluşturur (Zeren, 1995). Sesin fizik ölçümü açısından karşımıza çıkan ilk alet “sonometri” denilen bir ölçüm aletidir. Tarihi, Pisagor’a kadar giden bu cihaz, “seslerin, frekanslarını belirlemekte eskiden beri kullanılan düzenektir. Bu düzenek, eskiden beri kullanılan monokort (teltek) adlı çalgının ölçmeler yapmaya olanak veren değiştirilmiş bir biçimdir. Monokart denilen tek telli çalgı, Pisagor tarafından ses titreşimlerini incelemek için de kullanılmıştır (Zeren,1995).

Bir çalgıdan çıkan ve insandan çıkan sesleri belli bir frekansta aynı tını bağlamında kullanılmaya başlanmasıyla, tüm sesler, belli bir objektik-nesnel ölçümün alanına girebilmektedir. Artık bir müzik enstrümanından çıkan sesle, insandan çıkan ses, (vokal-konson) aynı ölçekte ele alınabilmektedir. Şekil 1.’de gösterilen şekilde görüldüğü gibi, sesin çıkma yerinin tizlik ve pestlik oluşumu göstermesi ses ögesi oluşumunun antropolojik-akustik ve tıp kökenini açık kılmaktadır.

Şekil 1: “Göğüs, orta, kafa seslerinde rezonans yerlerinin ayrılması ve tonlardaki hava akımı istikameti.” (Kaynak: How to Sing: A 1902 Illustrated Guide From The Great German Opera Singer Lilli Hehmann, By Maria Popova).

Anlaşıldığı gibi sesin oluşumu tamamen fizik ve tıbbi bir olaydır. En eski müzik enstrümanı olan insan sesinin oluşumunda güç kaynağı görevini hava akımını sağlayan alt solunum yolları, diyafram, göğüs ve karın kasları; vibratör görevini ses telleri, rezonatör görevini ana tınlatıcılar olan supraglottik bölge, farenks, nazal boşluk ve ağız boşluğu üstlenir (Özgür, 2016). Larenksten başlayıp farenks ve ağza kadar olan kısmın yapısı, boyutu ve biçimi değiştirilebildiğinden dolayı sesin niteliklerini çok etkiler. Tını borusunun dışında bulunan kafa, göğüs ve sırt rezonansları yardımcı tınlatıcılar grubuna girer (Özgür, 2016). Kord vokaller kapalıyken subglottik basınç artışı yüzünden kord vokallerin alt yüzeyine çarpan hava akımı gevşek olan mukozanın dalgalanmasına ve her iki kord arasında ritmik açıklıkların ortaya çıkmasına neden olur. Sesin oluşumuna yani fonasyona getirilen bu açıklama Muskuloelastik Aerodinamik Teori olarak adlandırılır (Uçman, 2012). Kaslar fonasyonun oluşabilmesi için gerekli ayarları yaparken, ses yolundan geçen hava akımı da kord vokalleri bir emiş etkisiyle birbirine yaklaştırır. Bu nedenle ses oluşumu hem aerodinamik, hem de muskuloelastiktir.

2.Sonuç

Müziğin üç temel ögesi bulunur: “Melodi, armoni ve ritm.” müziksel düşünce bağlamında nörolojik bir yeti olarak karşımıza çıktığı kadar dil açısından da önemli bir kavramdır. Ritmle ilgili olarak Patel makalesinde, ritmin, yalnızca müziğe içkin görünen bir özellik olmadığı aslında bunun dilsel müzikal yönden nörolojik olarak yakın etkinlikler olarak açıklanabileceğini dile getirir. (Patel, 2006). Müzikte ritm, konuşmadan bağımsız evrilmiştir (Patel, 2006) derken, müzikal ritm ile konuşma arasında bağlantıyı-bağımsız bir şekilde birbirinden farklı nöral yetiler olarak değerlendirmişti. (Schullian,& Max,1948). Müzikal ritm, müzikal düşünce içinde; dilsel ritm ise, dil içinde gelişen yapılardır. Ayrıca, Iversen ve meslektaşları (Iverson, Aniruddh, Patel ve K.Ohgushi, 2004)anadil deneyiminin dil dışı ses örüntülerinin beyinde işleniş biçimini etkileyen ritmik şablonlar oluşturduğunu öne sürmüşler ve ulus ile bestecinin, müziği arasındaki bağlantıyı da ele almışlardı. Elgar’ın müziğini, bu denli İngiliz yapan nedir?” sorusunu sordular. Debussy’nin müziğini bu kadar Fransız yapan nedir? İngiliz müziği ve konuşma kalıplarının ritmiyle melodisini on kadar farklı bestecinin müziğini analiz ederek Fransızcayla karşılaştırdılar. Ritmle melodiyi bir arada inceleyerek bir ulusun dilinin müzik yapısı üzerinde belli bir çekim kuvveti olduğunu tespit ettiler (Sacks, 2018). Her dilin, müzikal tınısı ve müzikal rengi farklıdır. İngilizce, Almanca, İtalyanca, Arapça ya da Türkçe dilsel olarak, gramatolojik olarak farklı diziliş sentegma boyutuna sahip olduğu için, temelde müzikal olarak da farklı bir tınısallık geliştirmişlerdir. Bu dili konuşan insanlarda retorik açıdan, doğal olarak, nefes-diyafra ve ton benzerliği, ağız birliği veya farklılığı görülür ve bu müziğine de yansır. İşte bu noktada ses, dil ve konuşma ile müzik sanatı, multidisipliner bir amaçla bu eğitim sürecine dahil olurlar.

Dil ve konuşma açısından ses ve nefesi doğru kullanma bilgisinin, fizik beden üzerinde hem sağaltıcı hem de eğitici bir yönü vardır. Nefes kullanımı dil, müzik hatta pek çok sporda önemli bir etkiye sahip olmuştur. Örneğin, uzak doğu sporları-felsefelerinin çoğunda “nefes, denge, beden ve beyin, uzuvlar üzerinde bütünlüklü, rasyonel bir beden-zihin felsefesi kavrayışına sahip olduklarını görürüz. Lau-tzu, Budha, Konfüçyus, Aristoteles, Platon, Farabi, İbn-i Sina, El Kindi, Mevlana gibi düşünürlerde, “müzik, dil ve felsefenin” koşutluğu basit bir anoloji değil önemli bir zihinsel yeti olarak ele alınır. Bu etki günümüz “düşünce, dil-konuşma ve müzik” alanındaki çalışmalara hala ışık tutmaktadır. Müzik ve dil, yapısal olarak ortaya çıkış nedenselliği ve davranışsal amaçları açısından ortak bir erekselliğin cisimleşmesinden ibarettir. Düşünce, dil yeteneği ve konuşma alanında var olan müzikal uygulamalar ile müzikte, ses eğitimi ve ses

hastalıklarında uygulanacak tedavi ve terapiler karşılıklı olarak birbirini etkilemiş ve bilgi alışverişiyle ortak çalışma sürecini zorunlu kılmıştır. Gelineen noktada, ses ve konuşmanın fiziksel-fonetik köken ve gelişimini, düşünce ve mantıksal gelişmenin dil ile olan ilişkisini; dil-düşünce ve sesin müzikal arka planını; dilin, müzikal yönü ve müziğin, dil ile olan etkileşiminin, düşünsel- mantıksal arka planını, felsefi ve dil ve konuşma terapisi açısından analiz etmeye çalıştığımız bu incelemede sonuç olarak; ses, müzik ve felsefenin temelde yapısal olarak hem birbirlerini tarih boyunca etkilediklerini, hem de birbirlerinin ön koşulu olduklarını görmüş olduk.

Kaynaklar

- Aristoteles, (1996). *Metafizik*. İstanbul:Sosyal Yayınları.
- Balandier G. (2010) *Siyasal antropoloji*. İş Bankası Yayınları.
- Denizoğlu, İ.,(2020). *Klinik vokoloji. Profesyonel sese vokolojik yaklaşım*. Ankara: Pelikan Yayınları,
- Derrida, J. (1976). *Of grammatology*. Baltimore: The John Hopkins University Press.
- Frances, R. (1988) *The perception of music*. London: Lawrance Erlbaum Associates.
- Godwin, J. (1990). *The harmony of the spheres*. Wermont: Inner Tradition International Ltd.
- Iverson J.R., Aniruddh, D. P., Kengo O. (2004) *Perception of non-linguistic rhythmic stimuli by American and Japanese listeners*. Proceedings of the Intermetional Congres of Acustics, Kyoto.
- Merlin, D. (1991). *Origins of the modern mind*. Cambridge: Harward University Press.
- Özgür, C. (2016). *Şan Eğitiminde Rezonatör Bölge Kullanımı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul
- Patel, A. (2006). Musical rhythm, linguistic, rhythm and human evolution. *Music Perception*, 24, 99-104.
- Popova, M. How to Sing: A 1902 Illustrated Guide from The Great German Opera Singer Lilli Hehmann. 10 Şubat 2022 tarihinde <https://www.themarginalian.org/contact/> adresinden erişildi.
- Ponty, M.P. (2012). *Phenomenolgy of perception*. New York: Routledge.
- Reubart, D. (1985). *Anxiety and musical performance*. New York: Da Capo Press.
- Ross, D. (2002). *Aristoteles*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Sacks, O. (2018). *Müzikofili*, İstanbul. Yapı Kredi Yayınları.
- Said, E. (2016). *Kültür ve emperyalizm* İstanbul: Hil Yayınları.

Schullian, D. M., Max, S. (1948). *Music and medicine*. New York: Henry Schuman.

Strauss, C. L. (2012). *Yapısal antropoloji*. Ankara: İmge Yayınları.

Wittgenstein L. (2011). *Tractatus logico-philosophicus*, İstanbul: Metis Yayınları

Zeren, A. (1995). *Müzik fiziği*. İstanbul: Pan Yayıncılık.